

МҮМКІНДІГІ ШЕКТЕУЛІ СТУДЕНТТЕРМЕН ДЕНЕ ТӘРБИЕСІ ЖҰМЫСТАРЫН ЖҮРГІЗУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Дене жаттығулары денсаулықтың жағдайын жақсартудың тиімді әдісі болып табылады. Мүмкіндігі шектеулі студенттерге денесін шынықтыру үлкен қажеттілік болып табылады. Дене жаттығулары оқу сапасын арттырып, мидың жұмыс істеу қызметін ынталандырудың тиімді құрамы ретінде кеңінен қолданылады.

Көптеген мүгедектігі бар адамдар әртүрлі себептерге байланысты өздері үшін әрекет жасай алмағандықтан басқа адамдардың көмегіне жүгінеді. Білім алу – біздің дамуымыз бен өсіп-өркендеуіміздің ажырамас бөлігі болып табылады [1].

Елімізде мүгедек балалар немесе ерекше күтімді қажет ететін балалар арнайы мектептерде білім алады. Соңғы он жылдықта білім беру және қызмет көрсету реформаларын жүргізу сапасын жақсарту мақсатында мүмкіндігі шектеулі жандардың денсаулығын назарға ала отырып, инклюзивті білім беру жүйесі енгізіле бастады [2].

Инклюзивті білім беру философиясы мүгедек жандардың дені сау әріптестерімен бірге білім алуды ұсынады. Инклюзивті білім беру деп барлық білім беру мекемелерінде физикалық, зерделік, әлеуметтік, эмоционалдық, лингвистикалық немесе басқа да жағдайларына қарамастан барлық балаларды қабылдау болып табылады. Оған мүгедек пен дарынды балалар, қараусыз қалған және жұмыс істейтін балалар, тілдік, этникалық немесе мәдени топ пен басқа да осал және маргинальды аудандардың балаларын қамтылуда қарастырылған.

Мүгедектікті анықтау қиын, бірақ маңызды. Олардың әрқайсысының қол жетімді көптеген анықтамалары бар. Бұл анықтамалар өте дәл болу дене тәрбиесі құралдарын оңтайлы және дұрыс қолдануға мүмкіндік береді.

Жұмыстың мақсаты: ЖОО-да білім беру жағдайында мүмкіндігі шектеулі, мүгедектігі бар студенттермен дене шынықтыру-сауықтыру жұмыстарын жүргізуді ұйымдастыру.

Зерттеу міндеттері:

1. Мүгедектер мен мүмкіндігі шектеулі адамдардың дене қозғалысына қажетті жаттығулар жүйесін қалыптастыру.
2. Мүгедектер мен мүмкіндігі шектеулі студенттердің дене қабілеттілігін жоғарылатуда қолданатын әдісі және тәсілдерін анықтау;

Зерттеу нысаны (объектісі): ЖОО-да білім алатын мүмкіндігі шектеулі студенттер (мүгедектер).

Зерттеу әдістері:

- ғылыми-әдістемелік әдебиеттің талдауы;
- сауалнама, сұрақ қою;
- дене дамуын бағалау;
- педагогикалық бақылау;

Зерттеудің теориялық және практикалық маңызы: Зерттеу нәтижелері ЖОО кәсіби білім беру міндеттеріне негізделе отырып мүмкіндігі шектеулі студенттерге сапалы білім беру артады;

- мүгедектігі бар студенттердің қоғамның әлеуметтік-мәдени ортасына қалыптасуы жеделдейді;

- дене шынықтыру-сауықтыру жұмысын тиімді қолдану арқылы жоғары оқу орындарында заманауи білім беру үрдісінде мүгедек жандарды оқыту формасының жаңа түрлерін енгізу мүмкін болады.

ЖОО-да оқитын мүгедек жандардың дене тәрбиесімен шұғылдануларына қалай көмектесе алатындығымызды және оларға қандай жағдайлар қажет екендігін анықтау маңызды болып табылады.

Ең алдымен мүгедектердің құқықтары соңғы бірнеше жыл ішінде Қазақстандық құқықтық нормаларда өз көрінісін тапқанын айта кету керек. Осылайша елімізде заңнамалық деңгейде мүгедектердің қажеттіліктері мен мұқтаждықтарын қабылдау қатынасында алдыға жылжу байқалады. Растау үшін бірнеше мысал келтірейік: 2011 жылы «Білім беру туралы» заңға «инклюзивті білім беру» түсінігін енгізу; 2012 жылы кәсіби, орта және жоғарғы білім алудан кейін оқуға түсу кезінде мүгедектерге арналған квотаны 0,5-тен 1%-ға дейін өсіру туралы ҚР жарғысын қабылдау; 2012 жылы «Әкімшілік құқық бұзушылық туралы» Кодексте телеарнада сурдоаудармасы немесе субтитр түріндегі аудармасы жоқ жаңалық сипатындағы хабарларды таратуға салынатын айыппұлды анықтау; 2011 жылы мүгедектігі бар адамдардың кейбір санаттарына да таралатын арнайы әлеуметтік қызметтер көрсету стандарттарын қабылдау; 2008 жылы дербес көмекші мен қимыл тілінің маманының қызметтерін ұсыну ережелерін қабылдау; 2013 жылы «Адвокат қызметі туралы» Заңға бірінші және екінші топ мүгедектеріне заң қызметтерін тегін көрсету туралы норманы қосу және тағы басқалары енгізілді [3].

Мүмкіндігі шектеулі адамдар үшін еңбек ету нарығында сәтті бәсекелестік пен кәсібилендірудегі маңызды жағдай олардың арнайы орташа және жоғары кәсіптік білім алу мүмкіндігі болып табылады. ХХІ-ші ғасырдың басынан мүмкіндігі шектеулі адамдардың кәсіби білім алу мәселесіне деген қызығушылығы артқаны байқалады. ХХ ғасырдың 90-шы жылдарында жалпы негізде жоғары білім алу іс жүзінде мүмкін емес еді. Әдеттегідей қимыл-қозғалыс жүйесі зақымданған немесе есту мүшесі зақымданған адамдар арнайы білім алу мекемелерінде немесе кәдімгі жоғары оқу орындарында оқытудың сырттай формасында ғана жоғары білімдерін алған [4].

Инклюзивті білім беру – тұлғаның жеке ерекшеліктерін ескере отырып оқытудың жеке бағдарланған әдісін қолдану негізінде білім беруді ұйымдастыруы қамтамасыз етудегі кешенді үрдіс.

Қазір Халықаралық қауымдастықтың алдында мүгедектігі бар (денсаулығында шектеуі бар) адамдар үшін әртүрлі жобалар мен бағдарламалар арқылы «кедергісіз ортаны» ұйымдастыру міндеті тұр. Ең алдымен денсаулық шектеуінің деңгейіне сәйкес барлық адамдарға жалпы және кәсіби білім алатын, қоғамдық өмірге белсенді қатыса алатын инклюзивті білім беру кеңістігін қалыптастыру жайында айтылады. Қазіргі таңда денсаулығы шектеулі адамдар үшін бейімді әлеуметтік ортаны құру әлемдік қауымдастықтың жалпы, атап айтқанда Қазақстандық қоғамның стратегиялық дамуының бірі болып отыр.

Зерттеу нәтижелері және оларды талқылау. Зерттеуді бастамас бұрын біз Алматы қаласындағы әртүрлі ЖОО-да білім алатын мүмкіндігі шектеулі студенттер жайында ақпарат жинадық. Ол үшін ең алдымен арнайы рұқсатпен Қалалық студенттер емханасынан алынған мәлімет бойынша Алматы қаласының он екі ЖОО-ның 2015-2016 оқу жылдарында тіркелген мүгедек студенттердің саны:

Кесте 1

Алматы қаласының ЖОО-ғы мүгедек студенттер саны

	ЖОО атауы	1-ші топ	2-ші топ	3-ші топ	Жалп ы саны
	әл-Фараби атындағы ҚазҰУ	5	18	54	77
	Абай атындағы ҚазҰПУ	4	10	21	35
	Қазақ мемлекеттік қыздар	0	7	21	28

	педагогикалық университеті				
	ҚазҰАУ	0	1	11	12
	М. Тынышпаев атындағы ҚазККА	0	0	6	6
	Құрманғазы атындағы Қазақ Ұлттық консерваториясы	0	0	4	4
	ҚазСТА	12	3	48	63
	ҚазБСҚА	2	2	8	12
	Абылай хан атындағы ҚазХҚжӨТУ	1	4	16	21
0	Т.Қ. Жүргенов атындағы ҚазҰӨА	0	7	21	28
1	Қ.Сатпаев атындағы ҚазҰТУ	0	2	27	29
2	Т. Рысқұлов атындағы ЖЭУ	0	5	17	22
Барлығы					314

Бұл тек Қалалық студенттер емханасында тіркелген студенттер болса, Алматы қаласының басқа оқу орындары осы топтағы студенттерді өздерінің медициналық орталықтарында тіркелгендіктері анықталды. Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ университетіндегі мүгедек студенттердің жалпы саны – 77 құрады. Бірінші курс бойынша студенттер саны – 17, екінші курс бойынша – 21, үшінші курста – 15, төртінші курста – 17, магистранттар – 2. Студенттердің мүгедектігі әртүрлі топтан және диагноздары да саналуан, көбісінің көру мүшесі зақымданған студенттер 35% құрады. Ал жатақханада тұратын студенттердің саны – 26. Ұсыныс: жатақханаларға студенттерді тіркеу барысында мүмкіндігі шектеулі студенттердің тізімін жасау қажет. Жатақханалардың барлығы күрделі жөндеуден өткен, соңғы бес жыл ішіндегі жөндеуден өткен жатақханаларда пандустар бар. №1, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 13 жатақханалар бес қабат болғандықтан жоғарғы қабатқа баспалдақтармен көтеріледі. Ал №15, 16, 17, 18 жатақханалар тоғыз қабаттан құралғандықтан лифт жұмыс істейді. Университеттің әрбір жатақханасының комендантымен кездесіп, жатақхананың жағдайы, студенттер жайында сұхбат алынды. Жатақханада мүгедек студенттерге қажетті арнайы жағдайлар қарастырылмаған. «Кедергісіз ортаны» құру мақсатында университет аумағындағы мүгедектерге жүріп-тұруына арналған жағдайлар анықталды. Бас ғимараттың кіре беріс алдында (ректорат), ғимараттар арасындағы жолдарда, жатақханалардың кіре берісі алдында, кітапхана ғимаратының алдында пандустар салынған. Сонымен қатар, әрбір авто тұрақ алаңында мүгедек жандардың көліктерін қоюға арналған арнайы орындар бекітілген.

Мүгедек студенттермен кездесу ұйымдастырылып, олар өздеріне қажетті дене жаттығулары мен спорт түрлеріне сұраныстарын білдірді. Өздерінің қызығушылықтарына қарай үстел теннисін, жүгіру, шахмат, тоғызқұмалақ, футбол, жүзу, дартс, қимыл-қозғалыс жаттығуларын, күресті таңдады. Мүгедек студенттердің денсаулығын жақсартуға дене шынықтыру және спорт кафедрасының оқытушылары өздерінің көмектерін беруде. Мәселен, жүгіруден Оңғарбаева Д.Т., емдік дене шынықтыру сабағында Рахимбаева Г.Х., күрестен Аликей А., тоғызқұмалақтан Молдахметова А.Ш. сияқты оқытушылар студенттердің денсаулық жағдайын жоғарылатуға үлес қосып жатыр.

Қорытынды. Мүгедек студенттерге білім беруді дұрыс жолға қоюдың бірден бір тиімді жолы оларды инклюзивті жүйе арқылы оқыту екендігі белгілі болып отыр. Мүгедек

студенттердің дене тәрбиесімен шұғылдануларына қажетті шаралардың ішінде негізгілерінің бірі оларға дене тәрбиесінің беретін пайдасы туралы білімдерін көтеру қажеттілігін тудырады. Арнайы жабдықтар мен орындардың болмауы олармен бейімдеу дене тәрбиесін жүргізуге оқытушылардың мүмкіндігін және ынталарын төмендетіп отырғанын көруге болады. Мүгедек студенттердің дене тәрбиесімен шұғылдануы үшін кемтарлық түрлерін ескеріп, жабдықталған арнайы орындар мен алаңдар, залдарды жабдықтау қажет. Студенттермен жұмыс жасау ерекшелігін ғылыми-зерттеу арқылы негіздеу жұмыстарын жүргізу маңызды болып табылады. Сол арқылы мүгедектік топтар ерекшеліктерін ескеретін жаттығу жұмыстары әдістемелерін жетілдіру, спорт түрлеріне бейімдеу мүмкіндігін кеңейтеді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Education for Persons with Special Education Needs Act. <http://nda.ie/Publications/Education/2004>.
2. Praisner C. Attitudes of elementary school principals towards the inclusion of students with disabilities. *Exceptional Children*, 69 (2). 135-145.
3. Мүгедектігі бар адамдарды қоғаммен біріктіру. / Мүгедектер құқықтары жөніндегі ҚР заңнамасы мен БҰҰ Конвенциясының салыстырмалы талдауы: қысқартылған баламасы. 2015 ж. есебі. – Алматы. – PDF 50 бет – 3, 20 бет.
4. Иванова О.М., Юсупов Р.Г., Билалова Л.М. Инклюзивное образование в вузе (часть 1). Методические рекомендации по организации безбарьерной среды в вузе / Авт.-сост.: О.М. Иванова, Р.Г. Юсупов, Л.М. Билалова. – Уфа: Уфимск. гос. универ. экономики и сервиса, 2013. – 44 с.

Ғылыми жетекші *Алимханов Е.А.*

Регистрационная форма участника:

ФИО (полностью): Испамбетова Гульдана Аяпбергеновна

Место учебы или работы: КазНУ им. аль-Фараби, кафедра физвоспитания

Должность (для студентов - курс), Учёная степень: Ph.D. докторант

Контактные телефоны: 87012497887

Адрес электронной почты: isp_gcar@mail.ru

Почтовый адрес, индекс по которому Вам можно выслать опубликованные материалы:

Направления конференции: Актуальные проблемы физической культуры и спорта на современном этапе

Выступление с докладом или публикация: выступление с докладом

Для студентов - Ф.И.О., уч. степень, ученое звание научного руководителя